

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อประยุกต์ใช้แนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียง ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งชุมชนชาวกะเหรี่ยง ในเขตชายแดนไทยและพม่า ด้านจังหวัดราชบุรี

The Participatory Action Research for Applying the Sufficiency Economy of His Majesty King Bhumibol Adulyadej to Encourage the Strength of the Karen Community at Thai and Burmese Frontier Area in Ratchaburi Province

สุทิน สนองผัน^{1*}

Sutin Sanongphan^{1*}

บทคัดย่อ

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อประยุกต์ใช้แนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงในการเสริมสร้างความเข้มแข็งชุมชนชาวกะเหรี่ยงในเขตชายแดนไทยและพม่า ด้านจังหวัดราชบุรี เป็นการเข้าไปเสริมสร้างความเข้มแข็งในชุมชนชาวกะเหรี่ยงด้วยการศึกษาสภาพปัญหา สาเหตุ การระดมความคิดชาวกะเหรี่ยงในการแสวงหาแนวทางแก้ไขปัญหามุมชน โดยเน้นความสามัคคีความร่วมมือร่วมกันเป็นหนึ่งในฐานะสมาชิกของชุมชน โครงการวิจัยมีการร่วมศึกษาค้นคว้าทำความเข้าใจกับแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียง มีการทดลองปฏิบัติจริง มีการทดสอบภาวะด้านจิตใจเพื่อการพร้อมรับด้วยจิตใจ มีการเสริมสร้างศักยภาพของคน มีการจัดกิจกรรมที่เน้นคนเป็นศูนย์กลาง การจัดกิจกรรมเน้นการพัฒนา กลุ่มคนในชุมชนทุกเพศทุกวัย เพื่อส่งเสริมให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และถ่ายทอดไปสู่สมาชิกในชุมชน และมีการขยายผลการปฏิบัติจากหมู่บ้านไปสู่ตำบล และจากตำบลไปสู่ระดับอำเภอ ทั้งยังมีการติดตามประเมินผลโดยคณะอาจารย์จากมหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง

ผลการวิจัยพบว่า ชุมชนชาวกะเหรี่ยงมีการตื่นตัวต่อการน้อมนำแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติจริง ในชุมชนมีการส่งเสริมการเพาะปลูกและการใช้ประโยชน์พืชท้องถิ่น มีการเผยแพร่หลักการ ใช้ มีการเตรียมพร้อมด้านอาหารในฤดูขาดแคลน มีการวางแผนในครัวเรือน ทำให้ชุมชนมีความ

¹ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง อำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรี 70150

¹ Faculty of Humanities and Social Sciences, Muban Chombueng Rajabhat University, Chombueng, Ratchaburi 70150, Thailand.

* ผู้นิพนธ์ประสานงาน ไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์ (Corresponding author, e-mail): sutin.sanong@hotmail.com

ร่วมมือ ช่วยเหลือ ยังผลให้ช่วยลดการขาดแคลนในด้านต่างๆ ลงได้ ทุกชุมชนมีการพึ่งตนเองอย่างมีเป้าหมาย มีการส่งเสริมวิถีชีวิตที่ประหยัดพอประมาณ บนพื้นฐานของความเป็นจริง

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในครั้งนี้ยังเป็นการกระตุ้นชาวกะเหรี่ยงให้ตื่นตัวต่อการมีวิถีชีวิตที่พอเพียง เน้นความประหยัด ความพอเหมาะสมควรกับอัตภาพ มีเป้าหมายในการออม ทั้งยังมีการวางแผนในครัวเรือนในทุกขั้นตอน มีการจัดทำข้อมูลเพื่อประชาสัมพันธ์และแลกเปลี่ยนข้อมูลสินค้าเกษตรแหล่งขาย และแหล่งงานที่ปลอดภัยโดยสมาชิกในชุมชนจะต้องร่วมมือและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน จนทุกครัวเรือนมีกินอย่างพออิ่มและมีชีวิตที่ปลอดภัย ทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็งในด้านเศรษฐกิจ และด้านพลังชุมชนที่พร้อมรับกับปัญหาต่างๆ ได้อย่างดี ผลการเข้าไปจัดกิจกรรมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมได้รับความร่วมมือจากชาวกะเหรี่ยงเป็นอย่างดี รวมถึงหน่วยงานราชการในท้องถิ่นที่กระตือรือร้นในการร่วมกิจกรรม และการให้ความร่วมมือด้านข้อมูลเชิงลึกในชุมชน

คำสำคัญ: กะเหรี่ยง, การเสริมสร้างความเข้มแข็งในชุมชน

ABSTRACT

The participatory action research for applying the Sufficiency Economy of His Majesty King Bhumibol Adulyadej to encourage the strength of the Karen community at Thai and Burmese frontier area in Ratchaburi Province was the research which encouraged the strength in the Karen community by problems and causes study. Then the Karen used a brain-storming technique to find ways for solving community's problems. They emphasized on unity and cooperation as everyone was the member of the community. They learnt to understand about the Sufficiency Economy of His Majesty King Bhumibol Adulyadej. They tried out with their real life. They tested their mind and encouraged their proficiency. There were activities which emphasized on human being-centred. Then they expanded the operation from village to sub-district and district. This research was evaluated by the staff from Rajhabat Muban Chombueng University. The activities emphasized on human being development to most members of the community in order to encourage them to exchange and transfer their knowledge to other members of the community.

These were the results of the research ;

The Karen were active to use the Sufficiency Economy of His Majesty King Bhumibol Adulyadej in their real life. There were cultivated encouragements and they encouraged the usefulness and uses of local plants. They prepared food during season shortages. There was a planning on household. As the result, there were cooperation and help in the community. They could reduce lack of anything. The community could be self-reliant and economical.

This participatory action research could stimulate the Karen to enthusiastic for the Sufficiency Economy of His Majesty King Bhumibol Adulyadej which emphasized on frugality, personal circumstances and goal. Moreover, there were a planning and data collecting for public relations and exchange data about agriculture goods, marketing and places to work. The members of the community have to cooperate and help one another, as the result every home was full and safe according to culture way of community. The participatory action activities got well cooperation from the Karen and the local government department. They were enthusiastic and they gave intensive data of the community.

Key words: Karen, encourage the strength of the community

ความเป็นมาและความสำคัญ

ชาวกะเหรี่ยงเป็นกลุ่มชนที่เก่าและอาศัยอยู่ตามเทือกเขาตะนาวศรีและถนนธงชัยมาไม่ต่ำกว่า 200 ปีมาแล้ว (วุฒิ และคณะ, 2546) ในเวลาหลายร้อยปี ชาวกะเหรี่ยงได้แผ่ขยายแยกย้ายชุมชนออกไป เพื่อตั้งถิ่นฐานในหุบเขาทั้งเขตไทยและพม่า กล่าวได้ว่า ชาวกะเหรี่ยงคือกลุ่มชนพื้นถิ่นแห่งเทือกเขาตะนาวศรีและถนนธงชัย

ชุมชนชาวกะเหรี่ยงในเขตชายแดนไทยและพม่าประสบปัญหาความยากจนและขาดแคลนในชุมชนอย่างต่อเนื่องมาช้านาน เพราะปัญหาการไม่ปักปันแนวพรมแดนให้เป็นที่แน่นอนระหว่างรัฐบาลไทยและพม่า ปัญหาความรุนแรงทางการเมืองในประเทศสหภาพพม่าที่แผ่ขยายเข้าเขตพื้นที่รอยตะเข็บชายแดน สภาพทำเลที่ตั้งถิ่นฐานและสภาพการอยู่ในถิ่นห่างไกลจนทำให้ค่อยโอกาสทำให้ชุมชนชาวกะเหรี่ยงในเขตชายแดนไทยและพม่ามีปัญหาขาดแคลน มีปัญหาในการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมรอบนอก ประกอบทั้งเขตพื้นที่ป่าและหุบเขาถูกทำลายลงโดยต่อเนื่อง (ที่ว่ากรอำเภอสวนผึ้ง, 2547) จึงทำให้พื้นที่ป่าที่เป็นแหล่งอาหารลดลง จนชาวกะเหรี่ยงประสบสภาวะการขาดแคลนอาหารอย่างหนัก ครั้นเมื่อ

หันมาประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไปตามชุมชนเมืองที่อยู่ใกล้เคียงก็ต้องประสบกับปัญหาเรื่องการไม่มีบัตรประชาชน ต้องถูกจับกุม (ที่ว่ากรอำเภอสวนผึ้ง, 2546) การขาดความรู้ด้านทักษะอาชีพต่างๆ ทำให้ทำงานได้เพียงการเป็นแรงงานส่งของที่รับค่าแรงต่ำ สภาพดังกล่าวนี้ทำให้ชาวกะเหรี่ยงในเขตชายแดนยังคงประสบปัญหาอย่างหนัก โดยเฉพาะภาวะการขาดแคลนอาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัยและยา อันเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุด ทำให้เกิดการป่วยไข้และเสียชีวิตไปเป็นจำนวนมากในแต่ละปี

การอพยพเข้าสู่ชุมชนชาวกะเหรี่ยงของชาวพม่า มอญ แยกทวาย ชาวจีนและคนไทยพื้นราบเป็นบริบทหนึ่งที่สำคัญยิ่งสำหรับชุมชนกะเหรี่ยง เพราะทำให้สภาพทางสังคมในชุมชนชาวกะเหรี่ยงได้รับผลกระทบอย่างรุนแรง (สุทิน, 2550) เพราะการมีเครือข่ายทางสังคมหลากหลายกลุ่มอพยพเข้ามา และมีการชักจูงกลุ่มญาติพี่น้องให้เข้ามาตั้งถิ่นฐานรวมกันเพิ่มขึ้นเป็นลำดับนั้น เป็นจุดเปลี่ยนแปลงอันสำคัญจุดหนึ่งในสังคมในเขตชายแดนไทยและพม่าด้านอำเภอบ้านคาและสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี เพราะกลุ่มชาวจีน ชาวไทยพื้นราบ ชาวมอญและชาวพม่าเป็นกลุ่มที่มีอำนาจทาง

เศรษฐกิจสูงกว่าชาวกะเหรี่ยง ก็ได้สืบสานเครือข่ายทางเศรษฐกิจในลักษณะแข่งขันกันและสามารถครองผลประโยชน์ส่วนมากเหนือคนในท้องถิ่น

การเปลี่ยนแปลงอย่างสำคัญที่มีส่วนทำให้ชุมชนชาวกะเหรี่ยงและในเขตชายแดนไทยและพม่า มีสภาพของการเปลี่ยนแปลงที่สะสมปัญหาหรือมีการเปลี่ยนแปลงภายใต้การควบคุมและชี้นำของคนไทยพื้นราบและชาวจีน คือการเปลี่ยนแปลงอย่างไม่มีมาตรฐานของห่วงโซ่ค่าจ้างในเขตชายแดนในรอบ 30 ปี ได้เป็นตัวแปรอย่างสำคัญ เพราะห่วงโซ่ค่าจ้างในรอบ 30 ปีที่ผ่านมา มีการจ้างงานชาวกะเหรี่ยงในเขตชายแดนในอัตราที่ต่ำกว่าค่าจ้างในเมืองในประมาณวันละ 20-60 บาท ต่อวัน อีกทั้งสภาพการจ้างงานที่มีบริบทที่แตกต่างจากการจ้างลูกจ้างในเมือง ตัวอย่างเช่น บางครั้งให้ค่าจ้างเป็นสิ่งของ อาหารและข่าวสาร บางครั้งก็มีการผิดผ่อนค่าจ้างไปเรื่อยๆ ไม่แน่นอน บางครั้งนายจ้างก็หยุดจ้างอยู่เป็นช่วงๆ ไม่มีอัตราการทำงานที่แน่นอน (ดุษฎี, 2551: สัมภาษณ์) ทำให้แรงงานชาวกะเหรี่ยงมีรายได้ต่ำกว่าเกณฑ์ ซึ่งนอกจากจะแสดงถึงความไม่เป็นธรรมแล้ว ยังแสดงถึงภาระอันหนักหน่วงที่ชาวกะเหรี่ยงต้องแบกเอาไว้เพื่อหล่อเลี้ยงสังคมใหญ่ กล่าวคือ ผู้คนต้องทำงานหนักรับใช้นายจ้าง แต่ไม่มีเงินเพียงพอที่จะบำรุงร่างกายให้แข็งแรงสูงชันได้ ทั้งไม่มีเงินเพียงพอจะเลี้ยงดูบุตรหลานให้อิ่มหนา

เหล่านายจ้างในเขตชายแดนไทยและพม่า ไม่มีการพัฒนายกระดับแรงงานในด้านการเป็นช่างฝีมือ เช่น ช่างก่อสร้าง ช่างไม้ ช่างปูน ช่างซ่อมจักรยานยนต์ ช่างแกะสลัก หรือยังไม่มีการพัฒนาอาชีพทอผ้า อาชีพขายอาหารแบบไทยกลาง รวมทั้งอาชีพเสริมอื่นๆ ที่จำเป็นต้องทำเพื่อเสริมรายได้ในครัวเรือน เพื่อหารายได้เสริมสำหรับเป็นค่า

ใช้จ่ายในการเล่าเรียนของบุตร-หลาน ค่าใช้จ่ายในการซื้อสิ่งของเครื่องใช้ให้มีมาตรฐาน และค่าใช้จ่ายในการรักษาอาการเจ็บป่วยของสมาชิกในครัวเรือนต่างๆ การขาดการพัฒนาการยกระดับการเป็นช่างฝีมือทำให้ชาวกะเหรี่ยงมีปัญหาในการสร้างบ้าน จนส่วนใหญ่ยังอาศัยอยู่เรือนเครื่องผูกทำด้วยไม้ไผ่และหญ้าคา ทำให้ต้องซ่อมแซมอยู่บ่อยครั้ง นอกจากนี้แล้วเมื่อถึงฤดูฝนหลังคาาก็เกิดการรั่วซึม เป็นอุปสรรคต่อการหลับนอนของบุตรหลาน จนนำไปสู่การเจ็บป่วย สภาพดังกล่าวทำให้ชาวกะเหรี่ยงในเขตชายแดนยังขาดทักษะในงานฝีมือ จนมีการยังชีพอยู่ในหมู่บ้านอย่างยากจนและอยู่ในสภาพไม่มีคุณภาพชีวิต ทำให้เกิดโรคภัยไข้เจ็บคร่าชีวิตผู้คนก่อนวัยอันควร อันได้ทำลายโครงสร้างของระบบภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชนชาวกะเหรี่ยงให้เสื่อมโทรมไป (สุทิน และคณะ, 2549) จนชุมชนชาวกะเหรี่ยงทุกแห่งประสบปัญหาการขาดแคลนภูมิปัญญาท้องถิ่น

แนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงเป็นหลักปรัชญาที่ประหยัด มีเหตุผล มีความเหมาะสมกับสถานการณ์การขาดแคลนทรัพยากร และวัตถุประสงค์ในการประกอบอาชีพ เพื่อแก้ปัญหาดังกล่าวในชุมชนชาวกะเหรี่ยงจึงมีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้แนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงในกระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งในชุมชนชาวกะเหรี่ยงอำเภอสวนผึ้ง ทั้งนี้มีเป้าหมายด้วยการพัฒนาวิถีชีวิตที่น้อมนำแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้แก้ปัญหาความยากจนในชีวิตประจำวัน เพื่อให้ชุมชนชาวกะเหรี่ยงที่ยากไร้ในเขตชายแดนสามารถสร้างกระบวนการแก้ปัญหาที่มีประสิทธิภาพ และเกิดประสิทธิผล อีกทั้งยังมีเป้าหมายในการดำรงชีวิตที่มีความสมดุลพอดี จนคนในชุมชนค้นพบแนวทางการดำรงชีวิต

ร่วมกันอย่างเหมาะสม ภายใต้สำนึกในความรักและสามัคคีในฐานะที่เป็นประชาชนคนไทย ที่มีองค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระราชนานแนวทางอันยั่งยืนต่อการแก้ปัญหาในชีวิตประจำวัน

การวิจัยเพื่อสร้างกระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งในชุมชนชาวกะเหรี่ยงด้วยการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นสิ่งจำเป็น เพราะภัยแห่งความยากจนในชุมชนชายแดนเป็นภัยที่ทำลายเสถียรภาพทางการเมือง สังคม และเศรษฐกิจของประเทศ หากไม่รีบเร่งแก้ไข ภัยดังกล่าวนี้จะลุกลามออกไป จนทำให้ประเทศชาติเกิดความอ่อนแอได้ นักวิชาการทางสังคมศาสตร์จึงควรศึกษาวิจัยกระบวนการทางสังคมที่สามารถจูงใจให้ประชาชนที่ยากจนได้สนใจ เข้าใจ และตระหนักในแนวทางแก้ปัญหาวิถีชีวิต ซึ่งแนวทางแห่งความสำเร็จนั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชได้ทรงพระราชนานให้กับปวงชนชาวไทยไปแล้ว จึงสมควรยิ่งที่ประชาชนที่กำลังมีปัญหาได้ทำการศึกษา วิเคราะห์และปรับปรุงแนวพระราชดำริดังกล่าวให้สอดคล้องกับสภาพท้องถิ่น การรอคอยการเยียวยาจากภาครัฐอย่างไร้ทิศทาง เป็นการรอคอยที่ไม่สิ้นสุด และภาครัฐก็คงไม่มีศักยภาพเพียงพอที่จะตอบสนองได้ทุกปัญหาของชุมชน การมุ่งใช้แนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงจึงเป็นหนทางที่จะสามารถทำให้ชุมชนที่ยากจนสามารถฟันฝ่าอุปสรรคไปได้อย่างมีศักยภาพมากที่สุดในปัจจุบัน

มีนักวิจัยให้ความสนใจศึกษาวิจัยชุมชนในเขตชายแดนไทยและพม่าโดยต่อเนื่อง เพราะพื้นที่ชุมชนชายแดนไทยและพม่ามีสภาพที่น่าสนใจมากกว่าพื้นที่ตอนในของประเทศ ประกอบทั้งยังเป็นพื้นที่เร่งด่วนที่หน่วยงานภาครัฐและเอกชนจะ

ต้องเข้าไปร่วมมือกันแก้ปัญหา และสร้างกระบวนการพัฒนาขึ้นในเขตชายแดน อีกทั้งพื้นที่ชายแดนไทยและพม่ายังเป็นเขตพื้นที่แห่งความหลากหลายทางวัฒนธรรมในกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่รอยต่อตะเข็บชายแดนไทยและพม่า ท่ามกลางการมีข้อจำกัดด้านความมั่นคง การเป็นพื้นที่เคลื่อนไหวของกองกำลังจากต่างชาติ และโดยเฉพาะอย่างยิ่งวิกฤตด้านสิ่งแวดล้อมและยาเสพติด ทำให้ชุมชนต่างๆ ตามแนวชายแดนไทยและพม่ามีปัญหาแทรกซ้อนอยู่ตลอดเวลา จึงนับว่าเป็นพื้นที่ที่นักวิชาการต่างๆ ควรเข้าไปศึกษาวิจัยเชิงปฏิบัติการ และการวิจัยเพื่อพัฒนา อันจะเป็นการพัฒนา และการกระจายโอกาสไปสู่ชุมชนชายแดนที่ยากจน ให้มีการยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน

จากปัญหา ความจำเป็นเร่งด่วนที่ชุมชนชาวกะเหรี่ยงชายแดนเผชิญอยู่ดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้นนั้น มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึงซึ่งเป็นมหาวิทยาลัยเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น จึงได้เข้าไปเสริมสร้างความเข้มแข็งในชุมชนด้วยการประยุกต์ใช้แนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงจัดกิจกรรมส่งเสริมศักยภาพให้ชาวกะเหรี่ยงได้มีความรู้ความเข้าใจต่อหลักการดำรงชีวิตที่ประหยัด มีเหตุผลและมีคุณภาพ มีการเปลี่ยนแปลงทุนทางสังคมให้มีมูลค่า มีการระดมใช้ทรัพยากรในท้องถิ่น ทั้งยังมีการร่วมมือร่วมใจกันปฏิบัติจนเป็นผลให้เกิดการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน ผู้คนมีการพัฒนาอาชีพ และมีการผลิตภาคเกษตรกรรมอย่างพอเหมาะพอประมาณ และมีการเลือกอาชีพเสริมที่ก่อให้เกิดรายได้ด้วยการแสวงหาตลาดท้องถิ่นให้กว้างขวาง จนสามารถพัฒนาวิถีชีวิตให้สามารถสร้างระบบแวดล้อมที่เกื้อกูลต่อการพัฒนาอาชีพ และต่อการรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในพื้นที่ทั้งในปัจจุบันและในอนาคต

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพวิถีวัฒนธรรม และสภาพบริบทชุมชนและปัญหาต่างๆ ในชุมชนชาวกะเหรี่ยงชายแดนไทยและพม่า
2. เพื่อการสร้างกระบวนการวิจัยแบบมีส่วนร่วมในการพัฒนาเสริมสร้างความเข้มแข็งในชุมชนชาวกะเหรี่ยงโดยการประยุกต์ใช้แนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียง
3. เพื่อสร้างความร่วมมือระหว่างหน่วยงานภาครัฐและเอกชนกับชุมชนชาวกะเหรี่ยงในการสร้างกระบวนการพัฒนาในแนวทางของการส่งเสริมแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียง

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยในชุดโครงการนี้ใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research-PAR) โดยจัดกิจกรรมสนทนากลุ่มเพื่อสร้างความตระหนัก การใช้กิจกรรม (Future Search Conference-FSC) ระดมแนวทางแก้ปัญหา และการลงภาคสนามแก้ปัญหาในแต่ละชุมชน การทดลองแปลงปลูกทางการเกษตรและบันทึกความก้าวหน้ารายครัวเรือน และในแต่ละหมู่บ้าน โดยให้ชาวกะเหรี่ยง ได้มีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน การทำวิจัยครั้งนี้ใช้วิทยาการวิจัยแบบผสมผสาน (Mix methods research) ด้วยการสังเกต และการสัมภาษณ์ควบคู่กันไปด้วย เพื่อพัฒนาเครือข่ายชุมชน และพัฒนาศักยภาพชุมชนไปด้วยพร้อมกัน

ประชากรที่ใช้ศึกษา คือ ชาวกะเหรี่ยงในจังหวัดราชบุรีจำนวน 18,700 คน โดยกำหนดเป็นกลุ่มตัวอย่าง 450 คน

เครื่องมือที่ใช้ศึกษา คือ แบบสอบถามแบบสัมภาษณ์ การใช้กิจกรรม (Future Search Conference-FSC) และการจัดกิจกรรมประชุมกลุ่ม

ย่อย Focus Group นำข้อมูลวิเคราะห์ สังเคราะห์ และประเมินค่าตามวิธีผสมผสาน (Mix methods research)

การค้นพบแนวทางในการจัดกิจกรรมการวิจัยแบบมีส่วนร่วม การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในครั้งนี้ได้ค้นพบความสำคัญของกระบวนการจัดกิจกรรมการวิจัยแบบมีส่วนร่วมที่ต้องมีการเรียงลำดับกิจกรรมในการวิจัยอย่างเหมาะสม ตามลำดับความยากง่าย และเน้นความสำคัญให้สอดคล้องกับหลักการของการสร้างระบบความสัมพันธ์ในชุมชน และระบบความสัมพันธ์ของคนที่ทำมาหากินในระยะแรก ซึ่งจำเป็นต้องมีการสร้างมนุษยสัมพันธ์ที่ดี ระมัดระวังและมีมิตรภาพที่ยั่งยืน เป็นส่วนหนึ่งของการสร้างกิจกรรมการวิจัยแบบมีส่วนร่วมในชุมชนชาวกะเหรี่ยง เพราะการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมนั้น หากได้รับความร่วมมือจากประชาชนในชุมชน ก็จะทำให้การจัดกิจกรรมการวิจัยดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผล ทั้งยังเห็นผลอย่างเป็นรูปธรรมได้อย่างดี อาทิ จากการอบรมกิจกรรมทางเลือกในการประยุกต์ใช้แนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียง ชาวบ้านให้ความร่วมมือด้วยดี หลังอบรมไปเพียง 2-3 วัน ชาวบ้านจะทำการแปลงปลูกพืชผักสวนครัวไว้ท้ายสวน จากนั้น แต่ละครัวเรือนก็มีกิจกรรมปลูกผักและแลกเปลี่ยนพันธุ์ผักต่อกันเป็นประจำ ทำให้ชาวกะเหรี่ยงมีผักปลูกที่หลากหลายและมีเป้าหมายการผลิตที่ชัดเจนเมื่อผลผลิตเจริญเติบโต ชาวกะเหรี่ยงก็สามารถตัดผักส่งขายตามตลาดนัดในที่ต่างๆ สร้างรายได้เสริมให้กับครัวเรือนได้เป็นอย่างดี

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในการประยุกต์ใช้แนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชนชาวกะเหรี่ยงในเขตชายแดนไทยและ

พม่า ที่มีกระบวนการจัดกิจกรรมการวิจัยอย่างมีขั้นตอนที่เหมาะสม ทั้งการสนทนากลุ่ม การระดมสมอง และทดลองปฏิบัติ เป็นแนวทางที่ทำให้มีประสิทธิผลของงานวิจัยที่ก้าวหน้ามาก เพราะเกิดความร่วมมือในกลุ่มผู้มีส่วนเกี่ยวข้องต่างๆ ซึ่งกลุ่มผู้มีส่วนเกี่ยวข้องมีการกระจายข้อมูล และรูปแบบที่พึงประสงค์หรือเงื่อนไขของการวิจัยไปสู่ประชาชนอื่นๆ การสร้างแกนนำในชุมชนให้เป็นผู้ดำเนินการเปลี่ยนแปลง (Change Agent) ได้นั้น นับเป็นกระบวนการหนึ่งที่ประหยัดเวลา ประหยัดงบประมาณ และสร้างประสิทธิผลของเป้าหมายได้เป็นอย่างดี นักวิจัยไม่ต้องสร้างกิจกรรมสำหรับทุกคนในชุมชน เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเพราะเป็นเรื่องที่ยาก การส่งเสริมผู้นำการเปลี่ยนแปลงจะทำให้ผู้นำการเปลี่ยนแปลงในชุมชนต่างๆ สามารถก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลได้ เช่นเดียวกับการที่คณะวิจัยจะสร้างกิจกรรมสำหรับมวลชนขนาดใหญ่ ทั้งนี้คณะวิจัยจักต้องเลือกกิจกรรมให้สอดคล้องกับเวลา สถานที่และเป้าหมายของโครงการเป็นประเด็นสำคัญ

ผลการดำเนินงาน

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในการประยุกต์ใช้แนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียง เสริมสร้างความเข้มแข็งในชุมชนชาวกะเหรี่ยง ค้นพบแนวทาง และโอกาสในการพัฒนาหลายด้าน ขอนำเสนอในแต่ละด้าน ดังต่อไปนี้

ผลการจัดกิจกรรมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมต่อการพึ่งตนเองในชุมชนชาวกะเหรี่ยง

ในการจัดกิจกรรมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อประยุกต์ใช้แนวพระราชดำริเศรษฐกิจ

พอเพียงขององค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนชาวกะเหรี่ยง ในทุกกิจกรรมมีการสอดแทรกแนวคิดหลักการพึ่งตนเองอันเป็นหนทางที่ง่ายและสะดวก การเน้นการวางแผนในครัวเรือน การสร้างความเข้มแข็งด้านจิตใจ การสร้างความเข้าใจแนวทางการดำเนินชีวิตที่มั่นคง หากประชาชนในท้องถิ่นยอมรับหลักการที่ว่า มนุษย์ดีนั้นรสนะสมทรัพย์สิน ให้เหนือผู้อื่นเกินความจำเป็นนั้นไม่มีทางสิ้นสุด และไม่ใช้หนทางแห่งความสุขถาวร เพราะเมื่อมนุษย์ตายไป การเปลี่ยนมือเจ้าของกรรมสิทธิ์ก็เกิดขึ้น มนุษย์ที่จบสิ้นชีวิตก็เอาสิ่งใดไปไม่ได้เหมือนกัน การกระทำด้วยความโลภและสนองกิเลสจึงไม่น่าจะมีผลดี แต่มนุษย์ที่อาศัยอยู่ด้วยความพอเพียง พอประมาณบนพื้นฐานของความสมดุลพอดี จึงจะมีความสุขอย่างยั่งยืน

1. หลักการพึ่งตนเอง

การพึ่งตนเองที่อยู่บนหลักการของการดำเนินชีวิตตามแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียง จะทำให้ปัญหาต่างๆ จบสิ้นลง ทุกครอบครัวในชุมชนต่างอาศัยอยู่ร่วมกันโดยการยึดมั่นในความสุخ ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และความเมตตากรุณา จะทำให้ชุมชนมีความเจริญขึ้นอย่างมั่นคงจนกลายเป็นสภาพการพัฒนาอย่างยั่งยืนได้ในอันดับต่อไป หากผู้คนรู้จักพึ่งตนเองเป็นพื้นฐาน การทำกิจการงานต่างๆ ก็จะดำเนินไปอย่างมีแบบแผน เจ้าของงานเอาใจใส่ในกิจการ กิจการนั้นมีเป้าหมายชัดเจน มีการดำเนินการต่อเนื่อง เจ้าของงานเชื่อมั่นในความสุจริตและเชื่อมั่นในศักยภาพแห่งตน แม้ความสามารถไม่ถึงก็มีการค้นคว้าพัฒนาตนเอง เพื่อสร้างกิจการงานให้สำเร็จตามเป้าหมายให้ได้ เมื่อทำกิจการงานสำเร็จแล้ว การดำเนินชีวิตต่อไปก็จะมีเป้าหมายชัดเจน มีทางออก มีความภูมิใจ และมีแรงจูงใจในการดำรงชีวิตในวิถีทางอันสุจริต

ในอดีต ชาวกะเหรี่ยงมักวิตกกังวลกับสภาพของบ้านเรือนที่ต่างพยายามละทิ้งเรือนเครื่องผูกไม้ไผ่แบบดั้งเดิม เพื่อไปสร้างบ้านตึก ทำให้มีเงินนำเงินที่มีอยู่ไปสร้างบ้านตึกจนหมด และไม่มีเงินส่งบุตรหลานเรียนหนังสือ ทำให้บุตรหลานไม่มีทักษะอาชีพ และไม่มีการทำงาน บุตรหลานก็ต้องทำงานรับจ้างทั่วไป ซึ่งเป็นงานที่หนักทั้งเสี่ยงภัยและไม่มีการประจำที่แน่นอน ต้องเร่ร่อนไปรับเหมาก่อสร้างทั้งใกล้และไกล โดยจะมีช่างรับเหมานำรถบรรทุกสี่ล้อเก่าๆ ขนอัดกันแน่นไปตามกระบะท้าย จนเกิดการบรรทุกเกินพิกัด รถเสียหลักประสบอุบัติเหตุเสียชีวิตไปปีละหลายๆ เป็นโศกนาฏกรรมของชุมชน เพราะครอบครัวมีความยากจนอยู่แล้วเมื่อหัวหน้าครอบครัวที่เป็นแรงงานสำคัญยังต้องเสียชีวิตไปก่อนวัยอันควร ก็ได้ทิ้งบุตรหลานให้ลำบากยากเข็ญในหนหลัง

การนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

ผลจากการจัดกิจกรรมแบบมีส่วนร่วมในชุมชนด้วยการสนทนากลุ่ม การประชุมระดมสมอง การสร้างกิจกรรมร่วมคิดร่วมทำ โดยการสมมติบทบาทให้ประชาชนเป็นนักพัฒนาชุมชน รวมทั้งการติดตามประเมินกิจกรรมในรายครัวเรือนหลายครั้ง ทำให้เกิดการหลอมรวมความคิดและพบแนวทางการแก้ปัญหาดังนี้

1. การวางแผนในครัวเรือน

การวางแผนในครัวเรือนเป็นสาระสำคัญของคนชายแดนที่ต้องตระหนัก เพื่อความมั่นคงทางเศรษฐกิจ และเป็นหนทางรอดสำคัญ ที่จะทำให้ชุมชนชายแดนสามารถคงอยู่ได้บนหลักการพึ่งตนเอง โดยไม่ต้องพึ่งพาด้านเศรษฐกิจสังคมเมือง เพราะชุมชนชาวกะเหรี่ยงก็เป็นหน่วยการผลิตหนึ่ง ที่ผลิตสินค้าเกษตร สมุนไพร และสินค้าหายาก

บางชนิด เพียงแต่ระบบการผลิตมีน้อย ทำให้อำนาจต่อรองกับสังคมเมืองขาดพลัง หากเพียงแต่ชาวกะเหรี่ยงมีการปรับกลยุทธ์ต่อสู้กับสภาพการคุกคามจากกระแสโลกาภิวัตน์ ก็จะทำให้ชาวกะเหรี่ยงสามารถค้นพบหนทางรอดอย่างยั่งยืนได้ เช่น การรวมตัวกันเป็นกลุ่มการค้า การประชุมให้มีการแบ่งโควตาการผลิตพืชพื้นเมือง การอนุรักษ์พื้นที่แหล่งอาหารท้องถิ่นประจำชุมชน การแสวงหาแนวทางจัดแสดงอาหารพื้นเมืองเพื่อแนะนำกับนักท่องเที่ยว การเน้นการอุดหนุนสินค้าท้องถิ่นเป็นหลักในลักษณะต้องช่วยเหลือกันเอง ก็สามารถเกิดพลังได้ ทำนองนี้เป็นต้น

การวางแผนในครัวเรือนที่สำคัญเป็นการวางแผนเกี่ยวกับเศรษฐกิจในครัวเรือน สภาพการสะสมอาหารแห้ง การปลูกพืชสวนครัวเพิ่มเติม การประยุกต์อาหารแนวใหม่สำหรับฤดูแล้ง การจัดเตรียมวัสดุเก็บกักอาหารที่ปลอดภัยและมีประสิทธิภาพ การเลี้ยงสัตว์อายุสั้นหรือสัตว์เลี้ยงง่ายเช่น เป็ดเทศ เป็ดพันธุ์ไข่ไว้ประกอบอาหาร และการผลิตพืชผักสำหรับประกอบอาหารในชีวิตประจำวัน เพราะหากบุตรหลานมีอาหารรับประทานครบทุกมื้อ ภาวะอดอยากหิวโหยก็จะหมดไป การขาดแคลนในเรื่องอื่นๆ ยังพอทนได้ แต่การขาดแคลนในเรื่องอาหารนั้น เป็นปัญหาสำคัญเร่งด่วนที่อาจมีผลกระทบต่อสุขภาพอนามัยของประชาชนในเขตชายแดน

การวางแผนในการประกอบอาหาร และการผลิตสิ่งของเครื่องใช้ที่ตนเอง ชาวกะเหรี่ยงยังพอมิโอกาสในการต่อสู้กับกระแสทุนนิยม ที่ใช้อำนาจเงินเป็นหลัก เดิมนั้นชาวกะเหรี่ยงปล่อยให้ชะตาชีวิตดำเนินไปโดยแล้วแต่ระบบทุนจะชักนำไปสู่การขายแรงงานนอกพื้นที่ การเป็นหนี้สินและการผลักดันบุตรหลานที่ยังเล็กให้ไปทำงาน

เลี้ยงชีพ แต่เมื่อมีการวางแผนในครัวเรือนอย่างดี ทุกคนร่วมมือกันประหยัด และแสวงหาหนทางเพิ่มคุณค่าในชีวิตครอบครัว เช่น การใช้วัสดุที่มีในการประกอบอาหารที่ต้องประหยัด การใช้กะปิกำเอง การใช้เกลือ การใช้น้ำต้มกระดูกแทนการใช้ผงชูรส การใช้น้ำต้มใบหม่อน น้ำต้มใบชะมวง และน้ำต้มใบกระเจี๊ยบป่า แทนการใช้ผงชูรส ทั้งนี้รวมทั้งการใช้วัสดุอื่นๆ ที่สามารถใช้ทดแทนกันได้ ก็จะทำให้เกิดการประหยัดและคุ้มค่ากับทุนทางสังคมที่มีตามธรรมชาติ จะทำให้แต่ละครัวเรือนไม่ขาดสน ไม่ต้องใช้เงินจำนวนมากในการดำรงชีวิต ทำให้แต่ละครัวเรือนมีเงินออม และไม่ต้องส่งบุตรหลานที่ยังเล็กออกสู่ตลาดแรงงานในเวลาที่ยังไม่พร้อม

การวางแผนในครัวเรือนอย่างครบวงจร นับเป็นแนวทางที่ยั่งยืน เนื่องจากทุกสิ่งที่ปลูกในแต่ละปี ชาวกะเหรี่ยงต้องวางแผนถึงการขายและการใช้ประโยชน์ การปลูกพืชเสริม การปลูกพืชที่ทนแล้ง การถนอมอาหาร การใช้ทรัพยากรอย่างประหยัด การเก็บรักษาอาหารที่สะอาดและปลอดภัย การทอผ้า และเครื่องนุ่งห่ม จำเป็นต้องมีการวางแผนในการใช้เวลาว่างอย่างเหมาะสม การวางแผนเป็นขั้นตอนสำคัญในการยังชีพตามแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียง (สำนักพระราชวัง, 2542) เพราะเป็นเรื่องของการมีเหตุผล การประมาณตน การรู้จักพอเหมาะพอควร

2. การใช้ทุนทางสังคมในท้องถิ่นทำให้เกิดมูลค่า และเกิดการประหยัด

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งในชุมชนชาวกะเหรี่ยงในครั้งนี้มีส่วนในการส่งเสริมให้มีการใช้ทุนทางสังคมในท้องถิ่น สอดคล้องกับหลักการเปลี่ยนแปลงสินทรัพย์ให้เป็นทุน ซึ่งทำให้มีการปรับใช้สิ่งที่เป็น

เป็นทุนและสินทรัพย์ต่างๆ อย่างคุ้มค่า ทันเวลา และทันเหตุการณ์ ตัวอย่างเช่น ชาวกะเหรี่ยงมักสะสมเสาไม้และไม้แผ่นไว้ตามได้ทุนบ้านนานนับสิบปี ก็ไม่ขึ้นเสาบ้าน เพราะต้องรอให้มีฝาบ้านให้ครบเสียก่อน แต่ในบางครั้งการเก็บเสาไม้และไม้แผ่นเอาไว้มานานๆ ก็จะมีปลวกทำลายไม้ก่อนที่จะได้สร้างบ้าน นับว่าเป็นเรื่องที่ไม่คุ้มค่าและทำให้ไม้เสียราคา ชาวกะเหรี่ยงควรขายไม้ให้ได้ราคาแล้วนำเงินไปเก็บออมไว้สำหรับเป็นทุนทำงานอื่นๆ เมื่อต่อไปมีกำไร หรือประสบความสำเร็จจากการลงทุนก็อาจมีเงินสร้างบ้านได้อย่างดี

แนวคิดเรื่องการหมุนเวียนการใช้เงินนั้นเป็นเรื่องจำเป็นและเป็นสาระสำคัญในการบริหารจัดการในครัวเรือนสำหรับชาวกะเหรี่ยง นอกจากนี้แล้วการหันไปใช้ทุนทางสังคมอื่นๆ อย่างเต็มศักยภาพ ก็จะทำให้ชาวกะเหรี่ยงมีฐานะที่ดีขึ้น ตัวอย่างเช่น การใช้สมุนไพรที่เหมาะสม เพราะในชุมชนชาวกะเหรี่ยงมีสมุนไพรอยู่อุดมสมบูรณ์ เช่น ต้นเปล้าน้อย สมุนไพรเถิดเถิดค่างลาว ลูกใต้ใบ ต้นย่านางและต้นกุ่มบก การนำสมุนไพรเหล่านี้มาปลูก เพื่อส่งขายร้านยาแผนโบราณนั้นจะทำให้มีรายได้สูง มีแหล่งตลาดรองรับสินค้า ทั้งยังสามารถพัฒนาการปรุงยาสมุนไพร เพื่อการรักษาญาติมิตรได้อย่างประหยัด เพราะการรักษาด้วยสมุนไพรทำได้ทันที และสามารถระงับอาการป่วยได้ทันเวลา การต้องไปพบแพทย์แม้การเจ็บป่วยเล็กน้อยๆ ทำให้ต้องสิ้นเปลืองมากเกินไป

นอกจากนี้แล้วการฟื้นฟูองค์ความรู้เกี่ยวกับสมุนไพร เพื่อบรรเทาอาการเจ็บป่วยเบื้องต้นหรือการเจ็บป่วยเรื้อรังกรณีโรคติดต่อร้ายแรงหรือโรคที่ยาสสมัยใหม่รักษาไม่ได้ เช่น โรคเอดส์และโรคมะเร็งก็จะช่วยสร้างความหวังที่ดียิ่ง และช่วยรักษาสุขภาพจิตใจให้รักษาชีวิตผู้ป่วยให้ยืนยาวไป

ได้ในระยะ 3-6 ปี นับว่าเป็นเรื่องที่เป็นประโยชน์ เพราะช่วงเวลาดังกล่าวก็ทำให้ผู้ป่วยสามารถทำคุณประโยชน์และช่วยเหลือสังคมได้ ทั้งยังทำให้สามารถร่วมกิจกรรมทางสังคมกับบุตรหลานไปได้ระยะหนึ่ง แต่ในปัจจุบันชุมชนชายแดนมักปล่อยให้ผู้ป่วยโรคร้ายแรงนอนรอความตายโดยไม่มีการรักษา นับเป็นเรื่องที่น่าเวทนาและเป็นปัญหาด้านคุณภาพชีวิต เพราะคนป่วยที่ถูกทอดทิ้งมักเสียชีวิตอย่างน่าเวทนา การใช้ทุนทางสังคมที่มีอยู่ให้คุ้มค่านับเป็นการประหยัด และลดความสูญเปล่าของทรัพยากร เป็นการสนองแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียง อันเป็นแนวทางที่ประหยัดพอประมาณ คุ้มค่า มีเหตุผล และมีคุณค่าต่อการดำรงชีวิต

3. การขาดการวิเคราะห์ในระดับครัวเรือน ทำให้ไม่ฟื้นความยากจน

การเข้าไปวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม และใช้เทคนิคผสมผสานกับการวิจัยภาคสนามในชุมชนชาวกะเหรี่ยงในเขตชายแดน ค้นพบ ปัญหาความยากจนหรือขาดแคลนอันเนื่องมาจากชาวกะเหรี่ยงยังไม่มีกรวิเคราะห์การใช้จ่ายในระดับครัวเรือน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะความเคยชินจากอดีตกับการรับเอาค่านิยมจากคนไทยพื้นราบ เพราะไปเห็นหรือได้ปฏิสัมพันธ์ด้วยแล้วคิดว่า การดำรงชีวิตของคนไทยพื้นราบนั้นเป็นเรื่องที่ถูกต้องทุกสิ่ง (แข็ง, 2552: สัมภาษณ์) ทั้งๆ ที่ความจริงแล้วคนไทยพื้นราบที่ยากจนก็มีอยู่เป็นจำนวนมาก ชุมชนคนไทยพื้นราบจำนวนมากเป็นแหล่งแพร่ระบาดของยาเสพติด เป็นชุมชนที่มีความขัดแย้งกันสูงจนตกอยู่ในภาวะชุมชนท้องถิ่นอ่อนแอ มีปัญหาอบายมุข ยาเสพติด และเป็นแหล่งก่อคดีอาชญากรรมต่างๆ เพียงแต่ภาพรวมโดยทั่วไปนั้นชาวไทยพื้นราบและชาวจีนมีการหมุนเวียนเงินได้

คล่องกว่า มีเครือข่ายทางสังคมที่มีประสิทธิภาพมากกว่า ทำให้แสวงหาโอกาสด้านต่างๆ ได้ดีกว่าอีกด้วย

3.1 ปัญหาค่านิยมมะนาว

ปัจจุบันชาวกะเหรี่ยงมีค่านิยมใช้มะนาวปรุงอาหารหลักทุกสิ่ง เหมือนชาวไทยพื้นราบและชาวจีน ทั้งๆ ที่ค่านิยมดังกล่าวเป็นค่านิยมผิดพลาดของชาวชนบททั่วไป เพราะการมุ่งเน้นไปบริโภคมะนาวใช้ปรุงอาหารหลักทุกประเภท ทำให้ในแต่ละวันมีคนบริโภคมะนาวจำนวนมาก สภาพดังกล่าวทำให้มะนาวมีราคาแพงมากในฤดูแล้ง ทำให้สิ้นเปลืองมากในการเตรียมอาหาร โดยเฉพาะสำหรับครัวเรือนชาวกะเหรี่ยงนั้น ผักและปลาที่หาได้ยากมากในฤดูแล้ง การต้องสิ้นเปลืองไปกับการซื้อมะนาว ทำให้เกิดการไม่ประหยัด ทั้งยังเป็นการไม่รู้จักรักประยุกต์ใช้วัตถุดิบอื่นๆ ที่มีคุณค่าทดแทนกัน แม้ว่าชาวกะเหรี่ยงจะมีความพยายามปลูกมะนาวไว้ทำยาสวน แต่มะนาวเป็นพืชที่ปลูกยาก ดูแลยาก ต้องใช้ปุ๋ยปริมาณมากจึงจะผลิดอกออกผล เมื่อถึงฤดูแล้งจะเกิดการผลัดใบไม่ออกดอก ทำให้ไม่มีผลผลิตมะนาวในฤดูแล้ง มะนาวจึงราคาสูงมาก จนกลายเป็นปัญหาทางสังคมโดยทั่วไป

จากการระดมสมองชาวกะเหรี่ยงพบว่า มีพืชที่สามารถใช้แทนมะนาวได้ มีเป็นจำนวนมาก เป็นพืชท้องถิ่น พบได้ทั่วไปในประเทศไทย ในชุมชนชาวกะเหรี่ยงในเขตชายแดนก็มีอยู่เป็นจำนวนมาก เมื่อชาวกะเหรี่ยงตระหนักในคุณค่าทางเศรษฐกิจของพืชเหล่านี้ ชาวกะเหรี่ยงก็จะมิแหล่งอาหารไว้ใช้โดยไม่ขาดสนตลอดทั้งปี ในปัจจุบันพืชท้องถิ่น และพืชป่ากำลังจะหมดไปได้แก่ มะขามเปรี้ยว มะกอกป่า ใบคิ้ว มะดัน มะอึก และต้นชะมวง เป็นต้น ต้นไม้ยืนต้นเหล่านี้แผ่กิ่งก้านสาขา มีใบอ่อนผลิออกมาตลอดทั้งปี เมื่อชาวกะเหรี่ยง

ช่วยกันอนุรักษ์ไว้อย่างรู้คุณค่าก็จะมีแหล่งอาหารเอาไว้สำหรับบุตรหลานได้ใช้เป็นหนทางเลือกตลอดไป

3.2 การแก้ปัญหาด้านผักประกอบอาหารในชุมชน

ชาวกะเหรี่ยงมีความคุ้นเคยกับแหล่งอาหารในท้องถิ่นมานาน ต่างรับรู้คุณค่าของแหล่งอาหารตามธรรมชาติ แต่ชาวกะเหรี่ยงยังขาดขั้นตอนการตระหนักต่อการคิดวิเคราะห์ในการร่วมมือกันแสวงหาหนทางป้องกันแหล่งอาหารตามธรรมชาติ ทำให้ขบวนการพัฒนาภาครัฐมีการเกรดไถแหล่งอาหารธรรมชาติไปจำนวนมาก (ช่วย, 2552: สัมภาษณ์) ชาวกะเหรี่ยงต้องดิ้นรนหาพันธุ์ผักมาปลูกทดแทน แต่ไม่อาจจะแก้ไขปัญหาได้ เพราะผักป่าที่ถูกทำลายเป็นต้นไม้อายุใหญ่ เช่น ต้นมะกอกป่า ต้นพฤษ์ ต้นมะตูม ต้นผักหวาน ต้นเพกา และต้นตั่ว ซึ่งมีลำต้นแผ่กิ่งก้านสาขา มีดอกและใบเป็นจำนวนมาก ต้นผักป่าต้นหนึ่งๆ เลี้ยงคนไปได้วันบร้อยคนในรอบ 1 ปี การปลูกผักชนิดใดที่เป็นพืชล้มลุกก็ไม่สามารถทดแทนได้

ชาวกะเหรี่ยงในเขตชายแดนมีความขาดแคลนผักมาก ต้องไปเก็บเอาลูกมะเขือขม ใบกระเจียบป่า และลูกมะระป่ามาเป็นอาหาร (จันทร์, 2552: สัมภาษณ์) แต่ก็ใช้แก้ปัญหาไปได้ เพราะพืชเหล่านี้เป็นพืชล้มลุก ต้องออกไปเสาะแสวงหาในป่า ซึ่งบางครั้งก็ไม่ได้ผัก เพราะพืชเหล่านี้อายุสั้นและเมื่อไม่มีน้ำฝนก็จะล้มตายทันที

พืชที่เป็นแหล่งอาหารธรรมชาติเป็นพืชประจำถิ่นที่ขึ้นในป่าได้เอง เพียงแต่คนไม่ทำลายพืชป่าเหล่านี้ก็จะมีลำต้นสูงใหญ่ ใช้เป็นอาหารได้อย่างดี ในกิจกรรมการวิจัยจึงมีการสำรวจผักธรรมชาติรอบๆ ชุมชน และจัดกิจกรรมให้หาทางแก้ปัญหา แต่ละชุมชนได้มีมติประกาศพื้นที่แหล่ง

อาหารสาธารณะประจำชุมชน ที่ห้ามบุกรุกและสัตว์เลี้ยงทำลาย แต่สามารถเข้าไปใช้ประโยชน์ร่วมกันได้ ทำให้ ต้นมะกอกป่า ต้นตั่ว ต้นมะตูม นอก ต้นเพกา ต้นผักหวาน ต้นมะขามเปรี้ยว ต้นกุ่มบก จำนวนมากได้รับการอนุรักษ์เอาไว้ ทำให้ชาวกะเหรี่ยงมีผักป่าและมีเครื่องเทศปรุงอาหารไปได้ตลอดไป

การไม่วางแผนในครัวเรือนทำให้เศรษฐกิจชุมชนชาวกะเหรี่ยงประสบปัญหาอย่างหนักนับเนื่องกันมากกว่า 40 ปีแล้ว แม้ว่ารัฐทุกสมัยพยายามสร้างกระบวนการพัฒนา แต่ชาวกะเหรี่ยงก็ไม่อาจปรับตัวตามกระบวนการพัฒนาได้ เพราะในอดีตเมื่อกว่า 30 ปีที่ผ่านมา กลุ่มชาวกะเหรี่ยงไม่ได้มีส่วนร่วม การพัฒนาที่ผ่านมาหลายสิบปียิ่งสร้างความเหลื่อมล้ำทางสังคมให้มากยิ่งขึ้น ซึ่งข้อค้นพบของการวิจัยชุมชนชาวกะเหรี่ยงนี้มีความสอดคล้องกับสถานการณ์ภาพรวมของประเทศที่พบว่า ในปี พ.ศ. 2553 ยังพบว่าประเทศไทยยังมีช่องว่างระหว่างคนจนกับคนรวยในระยะห่างถึง 13 เท่าตัว (รายการวิเคราะห์สถานการณ์ประจำวัน, 2553) ซึ่งสอดคล้องกับสภาพเชิงประจักษ์ที่พบว่าแม้ราคาน้ำมันยังสูงขึ้น แต่กลุ่มคนรวยยังนิยมใช้รถนำเข้าจากต่างประเทศที่มีอัตราการใช้เงินน้ำมันสูง

การอภิปรายผลและสรุป

ผลการศึกษาค้นคว้าในการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งด้วยการประยุกต์ใช้แนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชนชาวกะเหรี่ยงชายแดนด้านจังหวัดราชบุรี พบว่า มีข้อจำกัดหลายประการที่ทำให้การพัฒนาทางเศรษฐกิจไม่ก้าวหน้า รวมทั้งสภาพของการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นมีการ

ขาดตอน เพราะกลุ่มคนอาวุโสที่เหลืออยู่ในชุมชน ทำให้ขาดบุคคลที่คอยด้านทานการเปลี่ยนแปลง อันไม่เหมาะสม ประกอบทั้ง ค่านิยมสมัยใหม่ที่แพร่เข้าสู่ชุมชนทำให้บุตร- หลานต่างพากันละเลยองค์ความรู้ท้องถิ่น เพราะไม่เชื่อผู้อาวุโส ทั้งยังกดดันให้พ่อแม่และปู่ย่า ตายาย ล้มเลิกกระบวนการสร้างเสริมวิถีภูมิปัญญาท้องถิ่น (นาวิ, 2552: สัมภาษณ์) เนื่องจาก สภาพแวดล้อมในชุมชนชาวกะเหรี่ยงเปลี่ยนแปลงไป กองทหารแห่งสหภาพพม่ารุกขึ้นควบคุมสถานการณ์บนยอดคดอยตามแนวพรมแดน การแตกสลายของเครือข่ายทางสังคม ชาวกะเหรี่ยงที่ทวีความรุนแรง และสาเหตุการคุกคามทางวัฒนธรรมจากคนพื้นราบได้เป็นสาเหตุสำคัญทำให้สถานการณ์ด้านเศรษฐกิจ และสังคมในชุมชนชาวกะเหรี่ยงเกิดวิกฤต

กลุ่มคนอาวุโสที่เหลืออยู่ส่วนใหญ่เป็นสตรีที่เหลืออยู่ในชุมชน ส่วนใหญ่ถูกฝึกให้เป็นผู้ตามมาโดยตลอด เมื่อเกิดความรู้และหลักการคิดในการแก้ปัญหาที่ไม่กล้าแสดงออก เพราะไม่มั่นใจ ประกอบทั้งผู้นำชุมชนและเหล่าผู้นำทางความคิดก็ไม่ส่งเสริมให้สตรีอาวุโสได้แสดงความคิดเห็น เหล่าสตรีอาวุโสจึงขาดโอกาสและทั้งยังขาดความมั่นใจที่จะแสวงหาหนทางในการแก้ปัญหา หรือแม้แต่โดยส่วนใหญ่มีวิธีการในการแก้ปัญหาเอาไว้ได้แล้ว ก็ไม่มีการเผยแพร่ต่อไปสู่ผู้อื่น กลุ่มคนรุ่นใหม่จึงเลี้ยงดูบุตร – หลานอย่างยากลำบาก (จิบ, 2552: สัมภาษณ์) และครั้งเมื่อเจ็บป่วยก็ต้องกู้ยืมเงินนายทุนไปหาหมอในเมือง เพราะไม่สืบทอดแนวทางรักษาด้วยสมุนไพรเอาไว้ ทำให้สิ้นเปลืองเงินค่ารักษา และค่าเดินทาง นอกจากนี้แล้วชาวกะเหรี่ยงรุ่นใหม่ก็ประสบปัญหาในการทำมาหากินอย่างยิ่ง เพราะการก่อสร้างบ้านด้วยปูนและไม้แผ่นนั้นเป็นเรื่องใหม่ที่สิ้นเปลือง และชาวกะเหรี่ยง

ไม่ถนัด ทั้งนี้เพราะโดยวัฒนธรรมดั้งเดิมนั้นชาวกะเหรี่ยงมีความเชี่ยวชาญในการทำเรือนเครื่องผูกจากไม้ไผ่และมุงหลังคาด้วยหญ้าคา (ดาว, 2552: สัมภาษณ์) แต่ในปัจจุบันเรือนไม้ไผ่ไม่ปลอดภัยจากยุง รื่นและหมัดป่า อีกทั้งระยะหลังๆ ชุมชนประสบกับน้ำป่าอย่างรุนแรง ทำให้ได้รับความลำบากในการดำรงชีวิต ชาวกะเหรี่ยงจึงจำเป็นต้องมีการปรับปรุงบ้านเรือนแบบใหม่ เพื่อให้อาศัยอยู่ได้อย่างมั่นคงและปลอดภัยมากขึ้น

ภูมิปัญญาท้องถิ่นชาวกะเหรี่ยงเสื่อมโทรมลงในเวลาที่มีกลุ่มคนไทยพื้นราบอพยพเข้าไปตั้งถิ่นฐานในชุมชนชาวกะเหรี่ยง โดยหวังกว้านซื้อที่ดินถือครอง (สุรินทร์, ม.ป.ป.) เมื่อได้ที่ดินจำนวนมากแล้ว ก็เกรดไถทำลายต้นพืช และสมุนไพรมตามสองข้างทางทิ้งไปหมด โดยไม่สนใจว่ามีความสำคัญต่อวิถีชีวิตชาวกะเหรี่ยงเป็นอย่างมาก ทำให้ชาวกะเหรี่ยงทั่วไปประสบกับความขัดสนและอดคัดในแหล่งอาหาร ผู้ใหญ่เจ็บป่วยและวัยเด็กก็หิวโหย

การที่ชาวไทยพื้นราบและชาวจีนเข้าไปครอบงำ และประเมินค่าที่ผิดพลาดต่อชาวกะเหรี่ยง ทำให้ชาวกะเหรี่ยงขาดกำลังใจ ไม่มั่นใจในแนวทางการสร้างไว้ในกระบวนการของภูมิปัญญาท้องถิ่น ทั้งยังหลงเชื่อว่าเป็นแนวทางที่ผิด (จืออือพอ, 2552: สัมภาษณ์) และตื่นเต้นกับการมองที่ไม่ให้เกียรติ หรือไม่สร้างคุณค่าใดๆ ให้ ดังนั้นเมื่ออาศัยอยู่ร่วมกันนานไป การตกเป็นเบี้ยล่างก็เกิดเพิ่มขึ้นเป็นลำดับ นับเป็นปรากฏการณ์ปกติที่อำนาจทุนที่ต่ำกว่าย่อมต้องพ่ายแพ้และหลีกทางให้กลุ่มอำนาจทุนที่ใหญ่กว่าได้เป็นฝ่ายครอบงำ เพราะกลุ่มอำนาจทุนนั้นมีเครือข่ายอันแน่นแฟ้น และมีเป้าหมายในการสร้างผลประโยชน์ร่วมในชุมชนชาวกะเหรี่ยง ผลสุดท้ายกลุ่มเครือญาติและบุตรหลานของชาว

กะเหรี่ยงต่างหันไปยอมรับและเข้าข้างกลุ่มนายทุนพื้นราบและชาวจีน ปล่อยให้แนวทางตามวิถีวัฒนธรรมกะเหรี่ยงในหมู่บ้านต่างๆ โดดเดี่ยวขาดการเหลียวแล

สภาวะของจิตที่ขัดแย้ง อึดอัด และเจ็บป่วยของกลุ่มคนอาวุโส ล้วนแต่มีผลต่อด้านจิตใจ ดังจะพบว่าในระยะ 3 - 5 ปี ที่ผ่านมามีปัญหาท้องถื่นชาวกะเหรี่ยงสูญเสียชีวิตไปจำนวนมาก ปัญหาท้องถื่นบางส่วนเสียชีวิตเหมือน “ผีไร้ญาติ” เพราะขัดแย้งทางความคิดกับผู้นำชุมชน นักปกครองท้องถื่น และเหล่าข้าราชการที่มุ่งเปลี่ยนแปลงทุกสิ่ง เมื่อไม่มีปัญหาท้องถื่นชาวกะเหรี่ยงทั้งหมดจึงสยบยอมให้กับแนวทางตามการชี้นำของคนพื้นราบกับชาวจีนก็มักมีอยู่แนวทางเดียวคือทุกอย่างต้องเปลี่ยนแปลงไปสู่ระบบตลาดสมัยใหม่ และระบบทุน

มีข้อที่น่าสังเกตในการวิจัยในครั้งนี้เห็นว่าเหตุใดกระบวนการพัฒนาโดยรัฐ จึงมักไม่ยอมรับแนวทางของปัญหาท้องถื่น หรือในส่วนของนโยบายของรัฐนั้น เหตุใดจึงไม่สร้างทางเลือกแก่ปัญหาท้องถื่น รัฐมุ่งพัฒนาโดยยึดกระแสหลักแต่เพียงกระแสเดียว คือทุกหมู่บ้านต้องเหมือนกันหมด โดยต้องมีแหล่งรับข่าวสารจากฝ่ายรัฐ มีการให้ผู้นำชุมชนรายงานผู้ที่ป็นปัญหา ผู้ที่ติดขัดต่อฝ่ายรัฐเพื่อจะได้ฟังเสียง สภาพการดังกล่าวจะเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชนในชุมชนท้องถื่น เป็นการชี้นำ ที่อาจชี้ทางผิด เพราะโดยส่วนใหญ่แล้วชี้นำให้มีการเปลี่ยนแปลงไปเรื่อยๆ แต่ไม่ชี้หนทางออก รวมทั้งไม่มีการติดตามผลงาน ทั้งนี้ฝ่ายรัฐก็จะมีข้ออ้างต่างๆ นานา ทั้งๆ ที่รัฐมีบุคลากรที่จะใช้เป็นกลไกการดำเนินงานเป็นจำนวนมากก็ตาม

การทำกิจกรรมการวิจัยเชิงปฏิบัติการด้วยการประยุกต์ใช้แนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียง

ของชาวกะเหรี่ยงเสริมสร้างความเข้มแข็งในชุมชน โดยมีกิจกรรมการสนทนากลุ่มสร้างความตระหนัก การประชุมระดมสมอง การสมมติบทบาทให้ลองวิเคราะห์แนวทางแก้ไขปัญหา และการลงมือปฏิบัติจริงตามแนวทางสมมติ ทำให้ชาวกะเหรี่ยงสามารถหยั่งเห็นแนวทางการลดภาระให้เป็นพลังในชุมชน เกิดแนวความคิดร่วมแรงร่วมใจ การมีฉันทามติในเรื่องต่างๆ การรู้จักเลือกแนวทางการยังชีพที่ฉลาดประหยัด พอเพียง สร้างความผาสุกอย่างยั่งยืน รวมทั้ง การอยากให้คนในหมู่บ้านอยู่รวมกันมากๆ โดยไม่ต้องย้ายถิ่น การร่วมสุขร่วมทุกข์และเผื่อระวังปัญหาาร่วมกัน ในที่สุดชุมชนก็จะมีความสุข มีความเข้มแข็งจนไม่สร้างภาระแก่หน่วยงานใดๆ ทั้งในปัจจุบันและในอนาคต

เอกสารอ้างอิง

- ที่ว่าการอำเภอสวนผึ้ง. 2546. **บรรยายสรุปอำเภอสวนผึ้ง.** อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี. (เอกสารอัดสำเนา)
- ที่ว่าการอำเภอสวนผึ้ง. 2547. **บรรยายสรุปอำเภอสวนผึ้ง.** อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี. (เอกสารอัดสำเนา)
- สำนักพระราชวัง. 2542. **เศรษฐกิจพอเพียงคืออะไร.** สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, กรุงเทพฯ. (พระบรมราชโองการพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว)
- วุฒิ บุญเลิศ. 2546. **เมื่อกะเหรี่ยงสวนผึ้งลุกขึ้นพูด.** สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), กรุงเทพฯ. **รายงานฉบับสมบูรณ์ โครงการวิจัยประวัติศาสตร์ท้องถื่นภาคกลาง.**
- สุรินทร์ เหลือละมัย. ม.ป.ป. **กะเหรี่ยงโพลั่ว(โป้ว) เขตวัฒนธรรมราชบุรี.** (เอกสารอัดสำเนา).
- สุทิน สนองผัน. 2550. **การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบ**

มีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมศักยภาพพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว
 ท้องถิ่นในชุมชนชาวกะเหรี่ยง ตำบลตะนาวศรี
 อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี. มหาวิทยาลัย
 ราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง, จังหวัดราชบุรี.

สุทิน สนองฝัน, จินตศักดิ์ กาญจนอนันท์ และ
 วสันต์ นาคเสนีย์. 2549. รายงานการวิจัยการ
 ส่งเสริมศักยภาพพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว
 แนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชน
 กะเหรี่ยง ตำบลตะนาวศรี อำเภอสวนผึ้ง
 จังหวัดราชบุรี. มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้าน
 จอมบึง, จังหวัดราชบุรี.

อ้างอิงบุคคล

จีบ จะนุ. 2552. ชาวบ้าน บ้านสวนผึ้ง หมู่ที่ 1 ตำบล
 ตะนาวศรี อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี.
 สัมภาษณ์
 จันทรา บุญเลิศ. 2552. ชาวบ้าน บ้านท่ามะขาม
 หมู่ที่ 2 ตำบลตะนาวศรี อำเภอสวนผึ้ง จังหวัด
 ราชบุรี. สัมภาษณ์
 จอคือพอ ชินี. 2552. ชาวบ้าน หมู่ที่ 6 ตำบลตะนาว
 ศรี อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี. สัมภาษณ์

เซ็ง ใ้วถาวร. 2552. ชาวบ้าน บ้านสวนผึ้ง บ้าน
 เลขที่ 31 หมู่ที่ 1 ตำบลตะนาวศรี อำเภอสวน
 ผึ้ง จังหวัดราชบุรี. สัมภาษณ์

ช่วย ชวนช่อสุวรรณ. 2552. ชาวบ้าน บ้านท่ามะขาม
 ตำบลตะนาวศรี อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี.
 สัมภาษณ์

ดาว จะผู้. 2552. ชาวบ้าน บ้านเลขที่ 138 หมู่ที่ 5
 ตำบลตะนาวศรี อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี.
 สัมภาษณ์

คุดะปอ. 2551. ชาวบ้าน บ้านห้วยน้ำหนัก หมู่ที่ 6
 ตำบลตะนาวศรี อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี.
 สัมภาษณ์

นาวิ ช่อกง. 2552. ชาวบ้าน บ้านห้วยแห้ง หมู่ที่ 5
 ตำบลตะนาวศรี อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี.
 สัมภาษณ์

อ้างอิงรายการโทรทัศน์

รายการวิเคราะห์สถานการณ์ประจำวัน. 2553. ทีวี
 9 ทรกท.คอม.